

Orta Asya Hakkında Yazılmış Makalelerin Bibliyometrik Analizi

Sedef ZEYREKLİ YAŞ*

Özet

Bu makalenin amacı siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler alanlarında yazılmış ve Web of Science'ta endekslenmiş Orta Asya konulu çalışmalar arasındaki ilişkileri yazar, ülke, anahtar kelimeler ve özetler temelinde incelemektir. Bu kapsamda 1.082 çalışmanın bibliyometrik analizi yapılmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlardan ilki 1990 yılından sonra Orta Asya üzerine yazılmış makale sayısında artış olduğudur. Diğer yandan Orta Asya konusunda çalışma yapan yazarların ezici çoğunluğunun ABD'de yaşadıkları söylenebilir. İncelenen makalelerde Orta Asya kelimesi, Rusya ile 33, Çin ile 25, jeopolitik ile 12, terörizm ile 10 kez ilişkilendirilmiştir. 2017 yılından sonra Rusya, Çin, Hindistan ve Japonya'nın Orta Asya politikaları kapsamında yapılan çalışmalarda ise daha ziyade Avrasya, sivil toplum, bölgesel güvenlik, stratejik ortaklık, kuşak-yol girişimi, ittifak, Şanghay İşbirliği Örgütü ve hegemonya gibi kavramlar gündeme getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Orta Asya, Bibliyometrik Analiz, Bilimsel Makaleler, Web of Science.

Bibliometric Analysis of Articles on Central Asia

Abstract

This article aims to analyze the relationships between Central Asian studies written in political science and international relations that are indexed in Web of Science based on author, country, keywords, and abstracts. In this framework, 1,082 studies were bibliometrically analyzed. The first result of the study is that there has been an increase in the number of articles written in Central Asia after 1990. On the other hand, most authors researching on Central Asia live in the USA. In the analyzed articles, Central Asia was associated with Russia 33 times, China 25 times, geopolitics 12 times, and terrorism 10 times. After 2017, in the studies conducted within the framework of Russia, China, India, and Japan's Central Asia policies, concepts such as Eurasia, civil society, regional security, strategic partnership, Belt and Road Initiative, alliance, Shanghai Cooperation Organization, and hegemony were brought to the agenda.

Keywords: Central Asia, Bibliometric Analysis, Scientific Articles, Web of Science.

Giriş

Orta Asya geçmişten günümüze akademik çalışmaların ilgi odağı olmuştur. Farklı disiplinlerde uzmanlaşmış araştırmacılar Orta Asya bölgesini incelemişlerdir. Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Orta Asya bölgesine ilgi arttığı için mevcut yazın sosyal, sağlık, fen ve mühendislik gibi bilim dallarında yayımlanan çalışmalarda oldukça zenginleşmiştir. Ancak bu çalışmaların değerlendirilmesine yönelik araştırmaların sayısı sınırlıdır.

Bibliyometri, verilerin sınıflandırılması temelinde disiplinlerin gelişimini değerlendirmek ve izlemek amacıyla kullanılan bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır. Bilimsel alanların yapısını ve gelişimini haritalandırmak veya belirli bir disiplinin gelişimini değerlendirmek için kullanılan bibliyometrik analizin amacı, öne çıkan yayınları, akademik alandaki dergileri, faal yazarları, araştırma kurumlarını, üretken ülkeleri, araştırmalardaki kelime sıklıklarını ve araştırma eğilimlerini çözümlenektir. Mevcut araştırmalarda diğer

* Doç. Dr., Trakya Üniversitesi Havsa Meslek Yüksek Okulu, E-mektup: sedefyas@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7165-5712

yöntemlerin aksine bibliyometrik çözümlemenin daha objektif ve güvenilir olduğu ve çözümlenmelerin şemasını ortaya çıkardığı söylenebilir.¹

Bu kapsamda çalışmada siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler alanlarında yazılmış ve Web of Science adlı endekste dizinlenmiş Orta Asya konulu çalışmaların bibliyometrik çözümlemesi yapılmıştır. Bu çalışmada makaleler arasındaki ilişkiler yazar, ülke, anahtar kelimeler ve özetler kapsamında çözümlenmiştir. Bu çalışmanın yol haritası şu şekildedir: İlk yazında Orta Asya konusunda bibliyometrik analiz yöntemiyle hazırlanmış çalışmalara yer verilmiştir. Ardından çalışmanın yöntemi açıklanmıştır. Orta Asya konulu makalelere ilişkin genel bilgiler bölümünde incelenen yayınların yıllara ve dergilere göre dağılımı verilmiş bu hususta en çok yayını bulunan yazarlar ve yazarların ülkeleri belirtilmiştir. Son olarak ise bu çalışma kapsamında ele alınan 1.082 makalenin anahtar kelimeleri ve özetleri bibliyometrik analiz yöntemiyle çözümlenmeye tabi tutulmuştur.

Yazın

Orta Asya konusunda farklı disiplinlerde yazılmış birçok çalışma bulunmaktadır. Yukarıda vurgulandığı üzere yazın incelendiğinde bibliyometrik analiz yöntemiyle Orta Asya konulu çalışmalar yapan araştırmaların sayısının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Mevcut yazın hakkında derli toplu bir şekilde aşağıdaki değerlendirme yapılabilir:

Lixian Wang, Xi Chen, Anming Bao, Xiaoyun Zhang, Miaou Wu, Yun Hao ve Jingjing He “A Bibliometric Analysis of Research on Central Asia During 1990-2014” başlıklı çalışmalarında 2.356 dergide toplam 11.025 makaleyi incelemişlerdir. Yazarlar 25 yıllık bir süreçte Orta Asya araştırmalarında istikrarlı bir gelişme olduğunu tespit etmişlerdir. Bu araştırmada; incelenen makaleler yer bilimleri, jeokimya, jeofizik, paleontoloji, çevre bilimleri ve zooloji alanlarında yoğunlaşırken bunların önemli bir kısmının çok disiplinli çalışmalar olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmada ayrıca ABD ve Rusya menşeli yayınların önemli bir yekûn teşkil ettikleri vurgulanmıştır.²

Stefanos Xenarios, Aliya Assubayeva, Lei Xie, Jenniver Sehring, Daulet Amirkhanov, Alisher Sultanov ve Siamac Fazli “A Bibliometric Review of the Water Security Concept in Central Asia” başlıklı makalelerinde Orta Asya’daki su güvenliği algılarına doğrudan veya dolaylı olarak değinen çalışmaların bibliyometrik analizini yapmışlardır. Söz konusu yazarlar makalelerinde Orta Asya devletlerinin su güvenliği konusundaki çıkarlarını ve önceliklerini tespit etmeye çalışmışlardır.³

Yanwen Wang, Song Hong, Yifei Wang, Xi Gong, Chao He, Zhendong Lu ve Benjamin Zhan “What is the Difference in Global Research on Central Asia before and after the Collapse of the USSR: A Bibliometric Analysis” başlıklı çalışmalarında 1900-2016 döneminde Orta Asya hakkında yapılan araştırmalar arasındaki farklılıkları bibliyometrik analiz yöntemiyle değerlendirmişlerdir. Yazarlar Orta Asya’ya ilişkin küresel araştırma çıktılarını ile turist sayısı, akaryakıt ihracatı ve gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) gibi veriler olmak üzere söz konusu etki faktörleri arasındaki münasebeti çözümlenmişlerdir. Bu çalışmada, Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından Orta Asya’yı konu edinen

¹ Işıl Usta Kara, “Bibliometric Analysis of Dark Side of Leadership Literature”, Journal of Current Debates in Social Sciences, Vol. 5, Special Issue-1, 2022, s. 72.

² Lixian Wang, Xi Chen, Anming Bao, Xiaoyun Zhang, Miaou Wu, Yun Hao ve Jingjing He, “A Bibliometric Analysis of Research on Central Asia During 1990-2014”, Scientometrics, Vol. 105, 2015.

³ Stefanos Xenarios, Aliya Assubayeva, Lei Xie, Jenniver Sehring, Daulet Amirkhanov, Alisher Sultanov ve Siamac Fazli, “A Bibliometric Review of the Water Security Concept in Central Asia”, Environmental Research, Vol. 16, 2021.

çalışmaların sayısında artış olduğu ve Orta Asya'ya ilişkin yayınlar ile turist sayısı, akaryakıt ihracatı ve GSYİH arasında kuvvetli ilişkilerin bulunduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.⁴

Fatih Çelik ve Kenan Güllü “Dergipark'ta Yayınlanan Türk Dünyası İçerikli Makalelerin Bibliyometrik Analizi” başlıklı makalelerinde söz konusu platformda yer alan Türk dünyası konulu 238 makaleyi bibliyometrik çözümlenmeye tabi tutmuşlardır. Bu çalışmada, incelenen yayınlarda Türkçe, İngilizce, Azerbaycan Türkçesi ve Kazakça gibi dillerin kullanıldıkları, yayınların 2017-2021 yılları arasında yoğunlaştıkları ve makalelerin yüzde 80'inin tek yazarlı oldukları sonuçlarına ulaşılmıştır.⁵

Sonuç olarak uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi disiplinlerinde Orta Asya konusunda yayımlanmış makaleleri bibliyometrik analiz yöntemiyle ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın alan yazına mütevazı bir katkı sunduğu belirtilebilir.

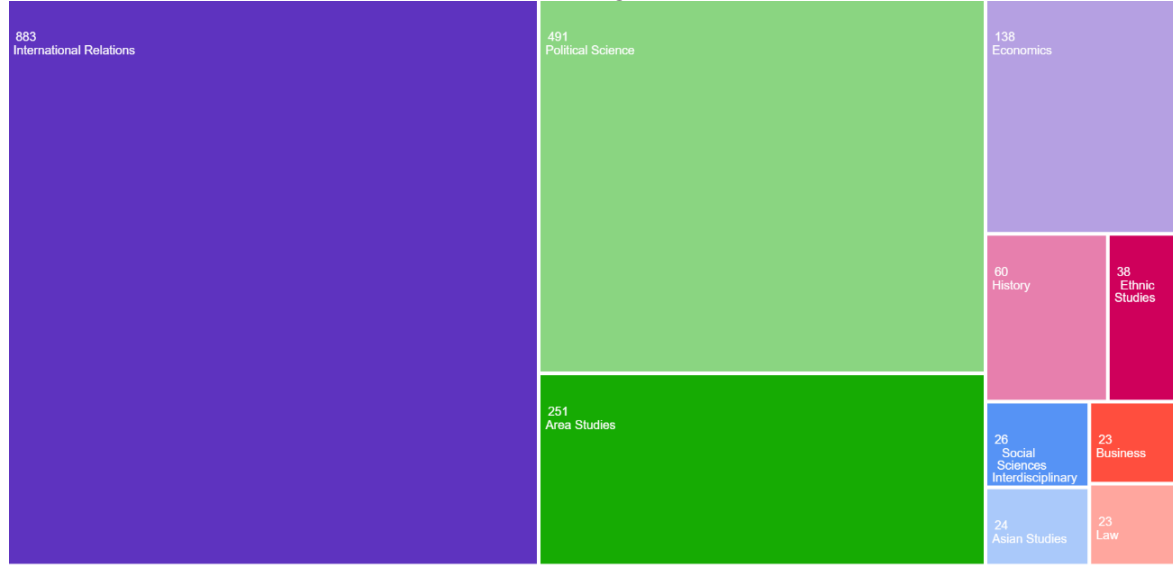
Yöntem

Bu makalenin amacı siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler alanlarında yazılmış ve Web of Science'ta endekslenmiş Orta Asya konulu çalışmalar arasındaki ilişkileri yazar, ülke, anahtar kelimeler ve özetler temelinde incelemektir. Bu kapsamda ilkin incelemeye tabi tutulan makaleler tespit edilmiştir. Araştırmanın yapıldığı 10 Mayıs 2024 tarihinde Web of Science'ta başlık, özet ve anahtar kelimeler gibi kategorilerde “Orta Asya” ifadesi bulunan 38.157 çalışmaya tesadüf edilmiştir. Bu bağlamda 33 farklı dilde yayımlanmış çalışmalardan sadece İngilizce olanlar (35.183) ve “Uluslararası İlişkiler” ve “Siyaset Bilimi” disiplinlerinde yer alanlar seçilmiştir. Diğer bir ifadeyle sağlık, mühendislik gibi alanlarda Orta Asya konusunda yazılmış makaleler çalışmanın dışında bırakılmıştır. Bu sınırlılığın ardından geriye kalan 2.017 çalışmanın içinden sadece makaleler (1.384) seçilmiş yani kitap tanıtımı, bildiri, mektup gibi diğer türdeki yayınlar çözümlenmeye dâhil edilmemiştir. Son olarak bu araştırma kapsamında geriye kalan 1.082 makale değerlendirilmiştir. Bu makale kapsamına dâhil edilen disiplinler ve makalelerin bu alanlara göre dağılımı Şekil 1 marifetiyle ortaya koyulmuştur.

⁴ Yanwen Wang, Song Hong, Yifei Wang, Xi Gong, Chao He, Zhendong Lu ve Benjamin Zhan “What is the Difference in Global Research on Central Asia before and after the Collapse of the USSR: A Bibliometric Analysis”, *Scientometrics*, Vol. 119, 2019.

⁵ Fatih Çelik ve Kenan Güllü, “Dergipark'ta Yayınlanan Türk Dünyası İçerikli Makalelerin Bibliyometrik Analizi”, *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 12, Sayı Özel Sayı, 2023.

Şekil 1. Makalelerin Araştırma Alanlarına Göre Dağılımı

Kaynak: Web of Science, <https://www.webofscience.com/wos/woscc/analyze-results/8c61deaf-79b7-4179-a6b5-d38decde8e64-e85f6966>, (10.05.2024).

Şekil 1 şu şekilde yorumlanabilir: Her şeyden önce Web of Science’ta bir makale için birden fazla alanın seçilebileceği söylenebilir. Örneğin bir çalışma için hem “Uluslararası İlişkiler” hem de “Siyaset Bilimi” disiplinleri seçildiğinde mevzubahis makale rakamsal olarak şekildeki her iki alanda da gösterilmektedir. Çizilen bu sınırlılıklar kapsamında seçilen makalelerin uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi alanlarında yer aldığı ifade edilebilir. Mevzubahis çalışmaların bir bölümü hem alan araştırması olarak değerlendirilmiş hem de ekonomi, tarih, hukuk gibi alanlarla ilişkili oldukları belirtilmiştir.

Bu sınırlılıkların ardından geriye kalan 1.082 makaleye ilişkin Web of Science’ta yer alan tüm bilgiler indirilerek bibliyometrik analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Makaleler hakkındaki genel bilgiler performans analizi yöntemiyle “Note++”, “Bibexcel” ve “Microsoft Excel” programlarından yararlanılarak görselleştirilmiştir. Bu çalışmada incelenen makalelerin anahtar kelimeleri ve özetlerinin çözümlenmesinde ise bilim haritası yönteminden yararlanılmıştır. Bibliyometrik analiz yöntemleri olan performans ve bilim haritalarının özellikleri aşağıda açıklanmıştır.

Mevcut yazında çeşitli bibliyometrik analiz yöntemleri bulunmaktadır. Genel olarak, bu yöntemler değerlendirici ve ilişkisel olarak sınıflandırılmaktadır. Değerlendirici teknikler bir yandan araştırma verimliliğine ve etkisine odaklanırlarken diğer yandan da bir yayının, yazarın, kurumun veya ülkenin bilimsel katkılarına dikkat çekmektedirler. İlişkisel tekniklerde ise, disiplinlerin yapısı, ortak alıntı ve ortak yazarlık gibi araştırma çerçevesindeki ilişkilere odaklanılmaktadır.⁶ Bu kapsamda bibliyometrik analizin amacı, ilgili yazının temel özelliklerini ortaya çıkarmak, belirli bir alanda yayımlanmış önceki araştırmaları kavramak ve ele alınan konunun ilerleyen dönemlerde ne şekilde mevzubahis edilebileceğini tahmin etmektir. Ayrıca bu yaklaşım, araştırmacıların belirli bir alandaki son eğilimleri anlamaları açısından son derece yararlı olmaktadır.⁷

Bibliyometrik yöntemlerin performans analizi ve bilim haritası olmak üzere iki ana kullanımı bulunmaktadır. Performans analizi yardımıyla bireylerin ve kurumların araştırma

⁶ Işıl Usta Kara, a.g.e., s. 73.

⁷ Ozan Atsız, Mert Öğretmenoğlu ve Orhan Akova, “A Bibliometric Analysis of Length of Stay Studies in Tourism”, *European Journal of Tourism Research*, Vol. 31, 2022, s. 3.

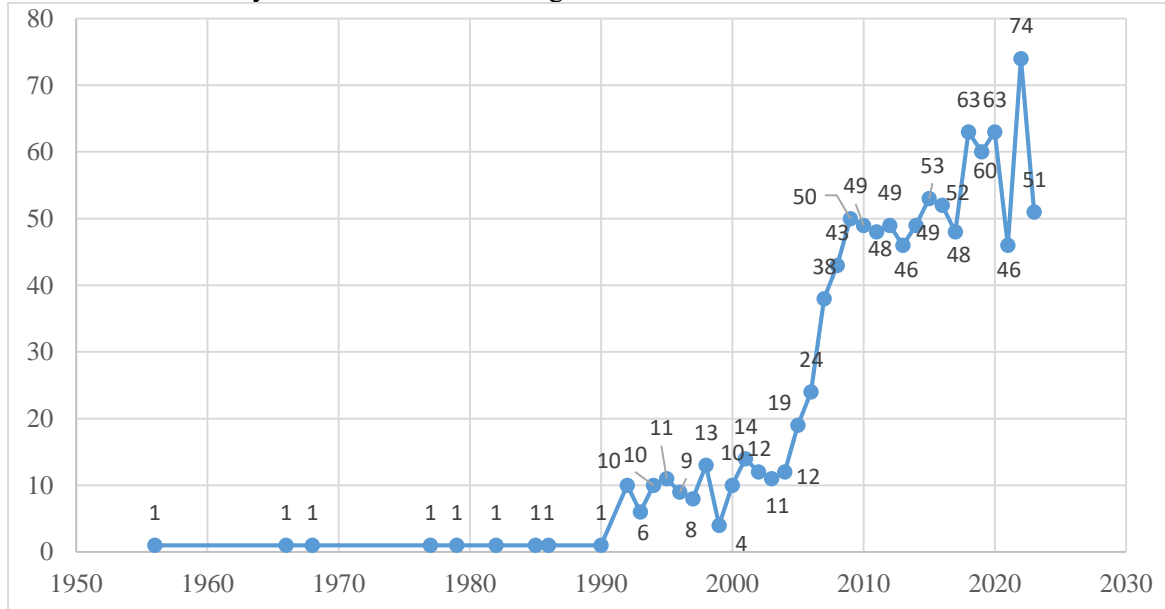
ve yayın performansları değerlendirilirken bilim haritaları ise, bilimsel alanların yapısını ve dinamiklerini ortaya çıkarmak için kullanılmaktadır. Yani araştırmacının amacı belirli bir alanı incelemekse bilim haritalama yöntemi uygundur. Yapılan çözümlerinin tablolar yardımıyla ortaya çıkarılmasına geleneksel bilim haritalaması adı verilmektedir. Diğer yandan niceliksel analizlerin yapılabilmesi için bibliyometrik analizleri görselleştiren ve haritalandıran yazılımlara da ihtiyaç duyulmaktadır. Bibexcel, Gephi, VantagePoint, CiteSpace II ve VOSviewer gibi programlar bilim haritaları oluşturmak için kullanılan araçlardan bazılarıdır. Ancak bu yazılımlardan sadece biri kullanılarak bilim haritalaması yapılamamaktadır.⁸ Yani yukarıda sayılan programlardan birkaçının ortak terkinine müracaat edilmelidir. Bu çalışmada yapılan çözümlerinde ise “Vosviewer 1.6.20”, “Bibexcel” ve “Note++” programları devreye sokulmuştur.

Bibliyometrik yöntemde atıf analizi, ortak atıf analizi, ortak yazar analizi, bibliyografik eşleştirme ve ortak kelime analizi olmak üzere beş ana analiz kategorisi bulunmaktadır. Bu çalışmada ortak kelime analizi tekniği kullanılmıştır. Ortak kelime analizinde bir araştırma alanının kavramsal yapısını incelemek için belgelerdeki en önemli kelimelere veya anahtar kelimelere bakılmaktadır. Bazı kelimelerin belgelerde birlikte kullanılması, bu kelimelerin birbiriyle yakından ilişkili olduğu anlamına gelmektedir.⁹ Bu çalışmada yapılan çözümlere ilişkin diğer açıklamalara icabı hâlinde yer verilmiştir.

Orta Asya Hakkında Yazılan Makalelere İlişkin Genel Bilgiler (Performans Analizi)

Bu çalışmada yukarıda dile getirilen sınırlılıklar kapsamında 1956-2023 döneminde yayımlanmış 1.082 makale incelenmiş ve bunların yıllara göre dağılımı Grafik 1’de sunulmuştur.

Grafik 1: Makale Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı

Kaynak: Web of Science adlı veri tabanından elde edilen bilgiler kapsamında çalışmanın yazarı tarafından oluşturulmuştur.

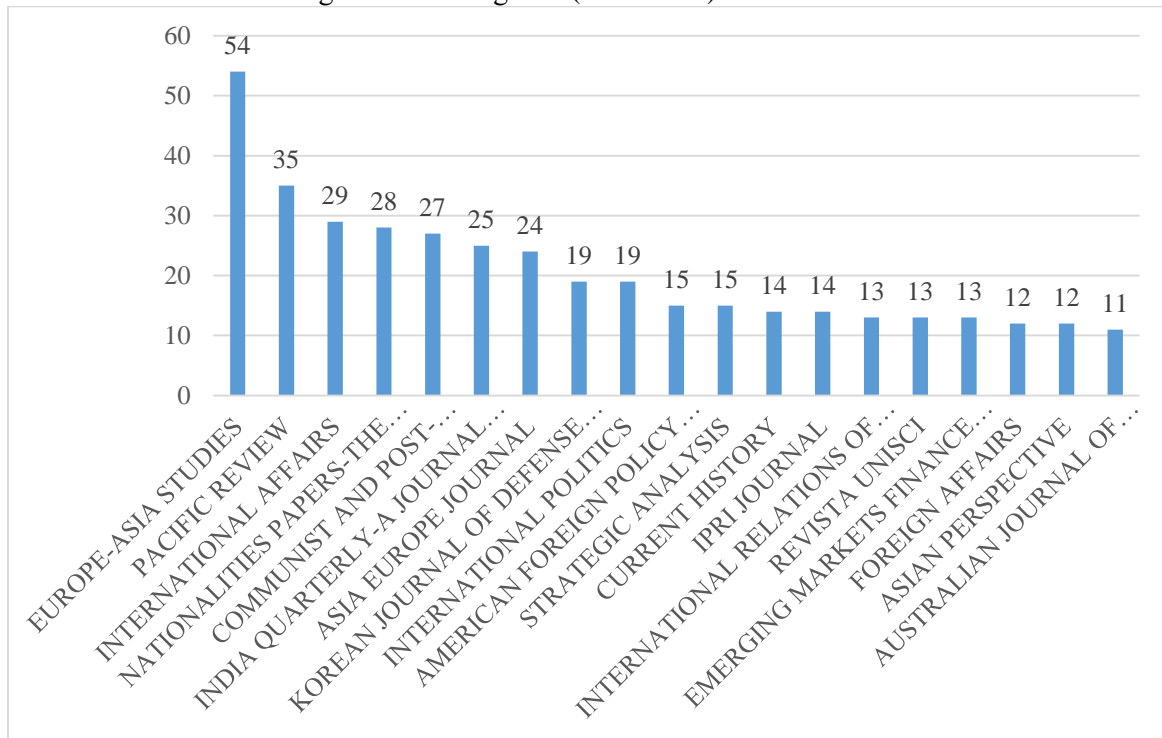
⁸ Hüseyin Demir ve Gülsün Erigüç, “Bibliyometrik Bir Analiz İle Yönetim Düşünce Sisteminin İncelenmesi”, İş ve İnsan Dergisi, Cilt 5, Sayı 2, 2018, s. 97-98; Işıl Usta Kara, a.g.e., s. 73.

⁹ Işıl Usta Kara, a.g.e., s. 73; Ivan Zupic ve Tomaz Cater, “Bibliometric Methods in Management and Organization”, Organizational Research Methods, Vol. 18, Iss. 3, 2015, s. 431-435.

Grafik 1’de görüldüğü üzere söz konusu endeks kapsamında 1990 yılına kadar Orta Asya hakkında sadece sekiz çalışma yapılmıştır. Bilhassa 1991 yılından sonra araştırmacıların bu coğrafyaya yönelik ilgisi artmıştır. 1990-2000 döneminde yayımlanan makalelerin nicelikleri dalgalı bir seyir izlerken 2000 yılından 2009 yılına kadar sürekli bir artış eğilimi göstermiştir. Bu endekse göre Orta Asya’ya dair en çok makale 2022 yılında (74) yayımlanmıştır. Diğer yandan Grafik 1’e dâhil edilmemiş olsa da¹⁰ 2024 yılının ilk beş ayında yayımlanan makale sayısı ise 18 olarak kayıtlara geçmiştir.

Makalelerin dergilere göre dağılımı ise Grafik 2 yardımıyla ortaya koyulmuştur. Ancak bu bağlamda grafiğe 1956-2024 yılları arasında Orta Asya hakkında en az 11 makalenin yayımlandığı dergiler dâhil edilmiştir.

Grafik 2. Makalelerin Dergilere Göre Dağılımı (1956-2024)

Kaynak: Web of Science adlı veri tabanından elde edilen bilgiler kapsamında çalışmanın yazarı tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 2’ye bakıldığında Orta Asya’yı konu alan makalelerin en çok (54) Europe-Asia Studies adlı dergide yayımlandığı görülmektedir. Bu dergiyi ise sırasıyla; Pacific Review (35), International Affairs (29) ve Nationalities Papers-The Journal Of Nationalism And Ethnicity (28) dergileri takip etmektedir. Bu kapsamda Orta Asya hakkında çalışma yapmak isteyen araştırmacılara mevzubahis dergileri incelemeleri tavsiye edilebilir.

Orta Asya konusunda çalışma yapan yazarlar incelendiğinde ise bu konuda en çok yayın yapan kişinin Timur Dadabaev olduğu söylenebilir. Tablo 1’e Orta Asya üzerine en az dört makale yayımlayan yazarların çalışmaları dâhil edilmiştir.

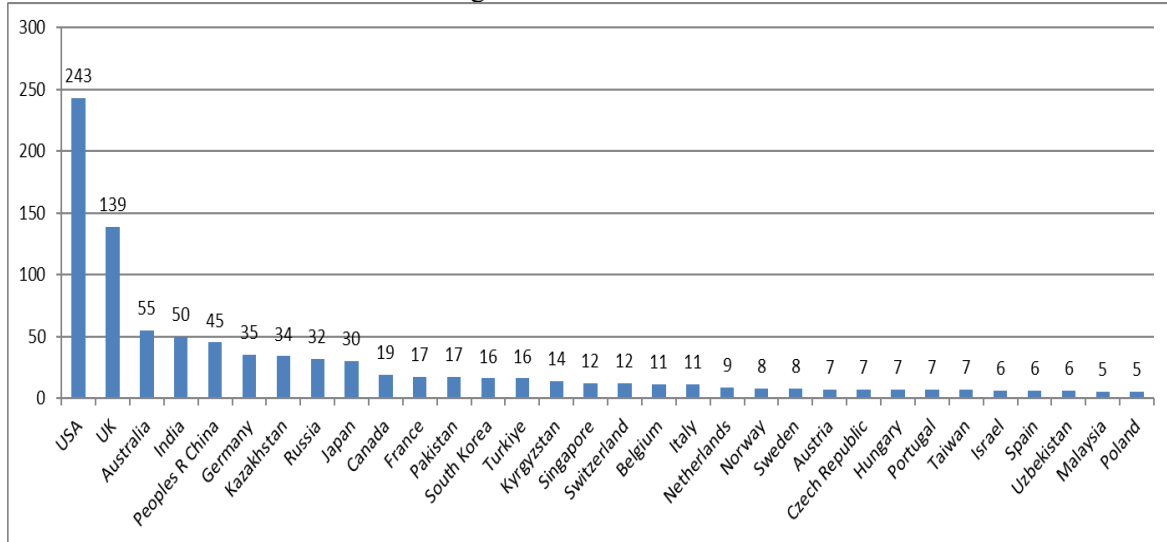
¹⁰ 1.082 araştırmanın içerisinde yer alan 2024 yılına ait makaleler 2024 yılı henüz bitmediği için Grafik 1’e dâhil edilmemiştir.

Tablo 1: Orta Asya Hakkında Yayın Yapan Yazarların Makale Sayıları

Yazar Adı	Yayın Sayısı	Yazar Adı	Yayın Sayısı
Dadabaev Timur	13	Kim Younkyoo	5
Kavalski Emilian	9	Peyrouse, Sebastien	5
Laruelle Marlene	8	Ziegler Charles E	5
Rywkin Michael	6	Ong Russell	4
Omelicheva Mariya Y	6	Buranelli Filippo Costa	4
Roy Meena Singh	5	Blank, Stephen	4
Olcott MB	5	Paramonov Vladimir	4
Ubiria Grigol	5	Aris Stephen	4

Kaynak: Web of Science adlı veri tabanından elde edilen bilgiler kapsamında çalışmanın yazarı tarafından oluşturulmuştur.

Yazarların ülkelere göre dağılımları ise Grafik 3 marifetiyle gözler önüne serilmiştir ki bu minvalde en az 5 yayına sahip ülkeler dikkate alınmıştır.

Grafik 3: Yazarların Ülkelere Göre Dağılımı

Kaynak: Web of Science adlı veri tabanından elde edilen bilgiler kapsamında çalışmanın yazarı tarafından oluşturulmuştur.

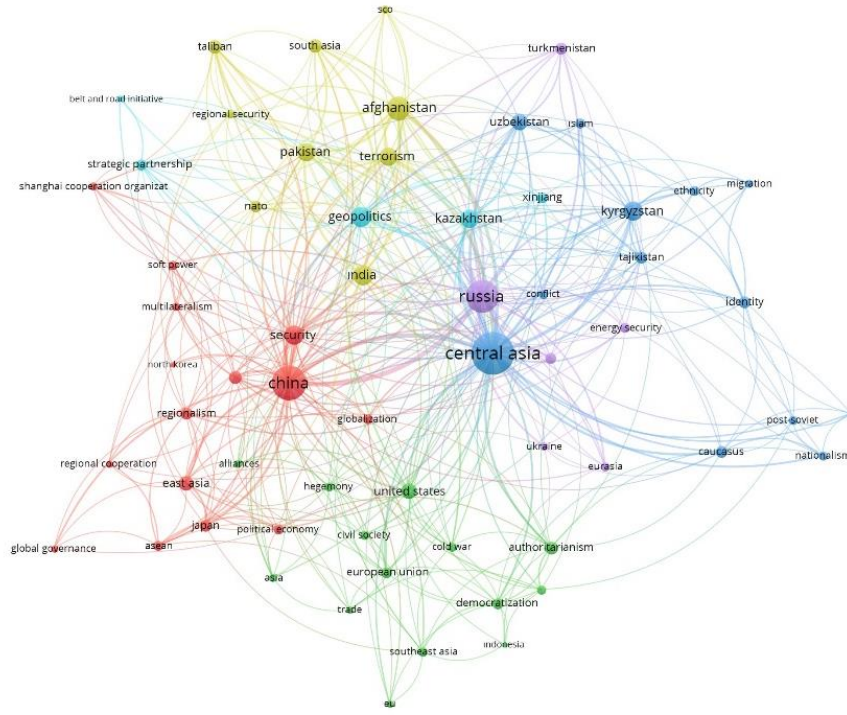
Orta Asya konusunda çalışma yapan yazarların ezici çoğunluğunun ABD'den geldikleri söylenebilir. ABD'yi ise sırasıyla; İngiltere, Avustralya, Hindistan, Çin, Almanya, Kazakistan, Rusya ve Japonya gibi ülkeler izlemektedir. Orta Asya devletleri içinde bölgeye yönelik en çok yayının yapıldığı ülke 34 makale ile Kazakistan olarak öne çıkmaktadır. Çözümlemeye tabi tutulan 1.082 makalenin sadece 16'sı Türkiye menşelidir.

Anahtar Kelimelerin Bibliyometrik Analizi

Orta Asya konusunda yayımlanan 1.082 makalede yer alan anahtar kelimeler ilkin Vosviewer programında yapılan anahtar kelimelerin birlikte oluşması (co-occurrence of author keywords) analizi vasıtasıyla incelenmiştir. Çözümlemeye en az beş kere birlikte kullanılan kelimeler dâhil edilmiş ve bu durum ağ haritası yardımıyla Şekil 2 marifetiyle görselleştirilmiştir. Şekil 2'de yer alan her renk bir kümeyi temsil etmektedir. Kümeler anahtar kelimeleri sınıflandırmaktadır. Kelimelerin üzerlerinde bulunan yuvarlakların

büyüklüğü ise tekrar sıklığı ile doğru orantılıdır. Diğer bir ifadeyle şekilde yer alan yuvarlak ne kadar büyükse onun üzerindeki kelime de o kadar sık kullanılmaktadır. Kelimeleri birbirine bağlayan çizgiler ise birlikte kullanılan kelimeleri işaret etmektedir. Çizgilerin ince olması münasebet gücünün (birlikte kullanılma sıklığı) zayıf olduğunu ifade etmektedir. Şekil 2’de yer almasa da Vosviewer programında kümeler, tekrar sıklıkları ve bağlantılar daha ayrıntılı olarak görülebilmektedir. Makalede yer alan tüm şekiller yorumlanırken mevzubahis bu bilgiler dikkate alınmıştır.

Şekil 2: Anahtar Kelimelerin Ağ Haritası

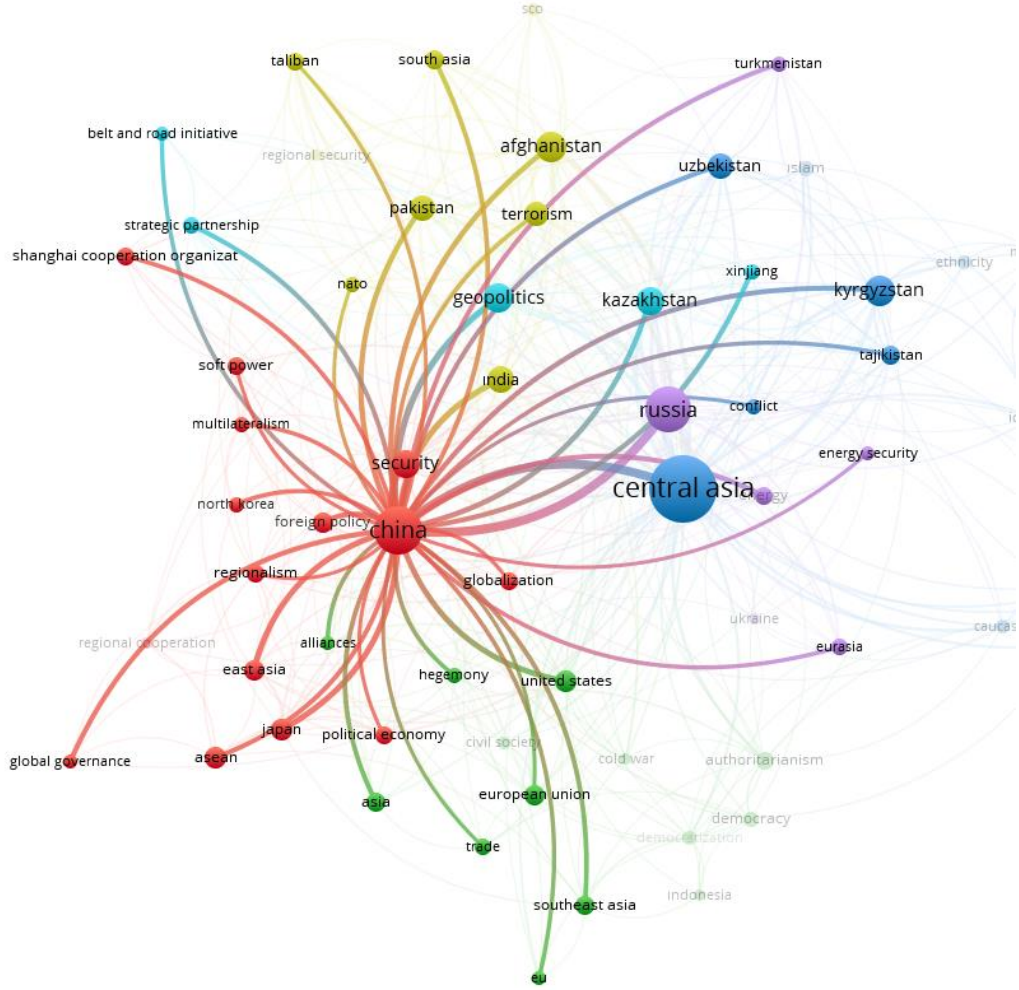

Kaynak: Web of Science adlı veri tabanından elde edilen bilgiler kapsamında çalışmanın yazarı tarafından Vosviewer programında oluşturulmuştur.

Şekil 2 incelendiğinde en sık tekrarlayan kelimenin 148 frekans ile “Orta Asya” ifadesi olduğu söylenebilir. Bu kelimeyi ise Çin (75 frekans) ve Rusya (65 frekans) kavramları izlemektedir. Ayrıca Orta Asya konusundaki çalışmaların genellikle güvenlik ve jeopolitik kapsamında ele alındığı söylenebilir. Anahtar kelimeler altı kümede toplanmıştır.¹¹ Şekil 2’de bu altı küme net olarak anlaşılamadığından her bir küme ayrı ayrı görselleştirilerek yorumlanmıştır. Diğer bir ifadeyle Şekil 3 ile 9 arasında yer alan görsellerden her biri Şekil 2’de yer alan kümelerde en sık tekrar eden kelimelerin ağ haritasını sunmaktadır. Münferit şekiller temelinde açıklanan kümelerden ilki aşağıda bulunan Şekil 3 marifetiyle gözler önüne serilmiştir.

¹¹ Anahtar kelimeler kapsamında birlikte kullanılan kelimeler bir kümeyi oluşturmaktadır. Dolayısıyla kümeler bu çalışmada incelenen 1.082 makaleyi genel hatlar itibarıyla sınıflandırmaktadır.

Şekil 3: Anahtar Kelimelere İlişkin Birinci Küme

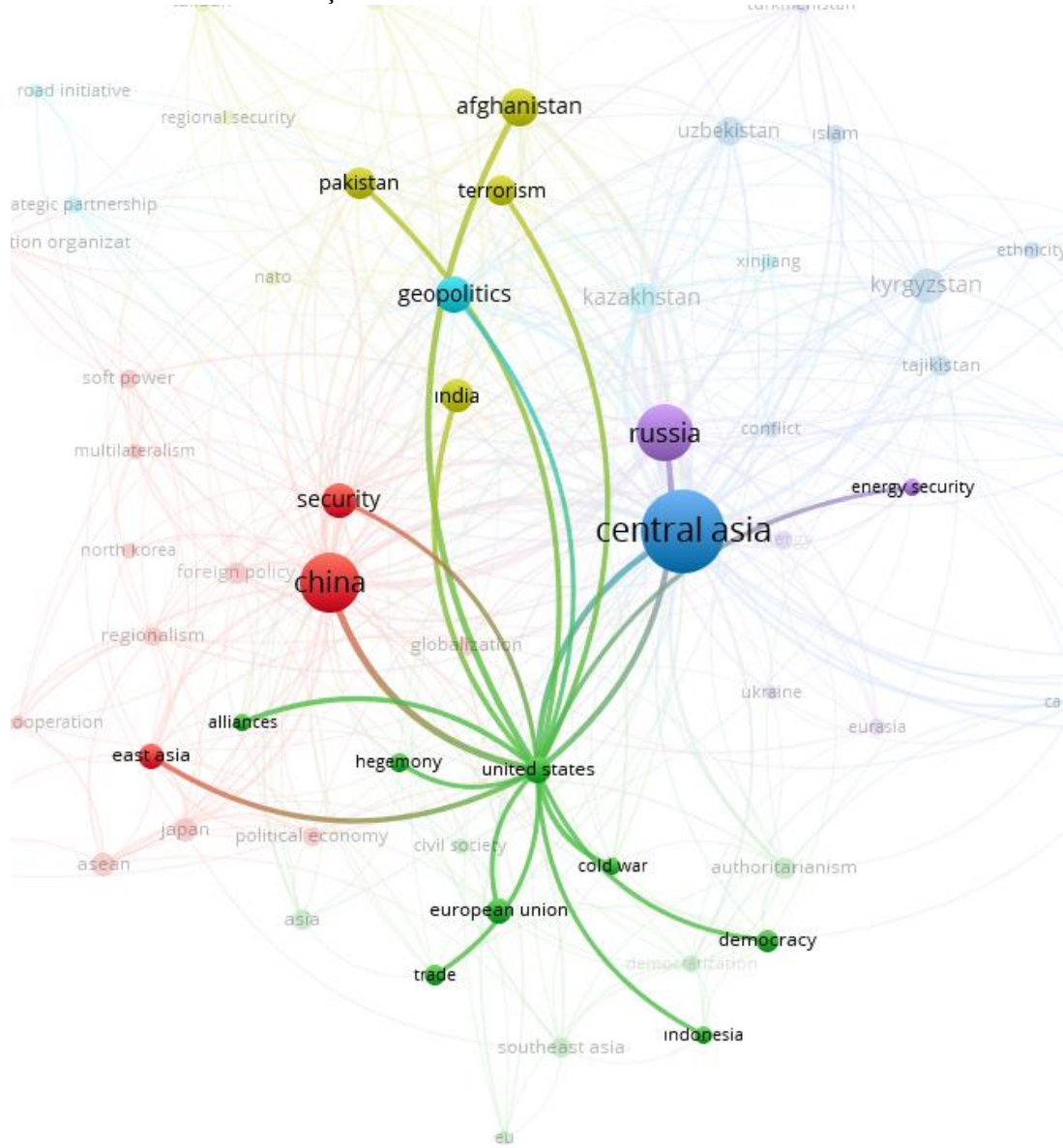

Kaynak: Web of Science adlı veri tabanından elde edilen bilgiler kapsamında çalışmanın yazarı tarafından Vosviewer programında oluşturulmuştur.

Birinci kümede (kırmızı); Çin, güvenlik, dış politika, yumuşak güç, bölgesel iş birliği, Şangay İşbirliği Örgütü, küreselleşme, küresel yönetim ve Japonya en sık tekrar eden kelimeler olarak öne çıkmaktadır. Çin'in bağlantısının en güçlü olduğu bir diğer ifadeyle anahtar kelimeler içinde Çin ile birlikte en çok tercih edilen kelimeler ise Orta Asya, güvenlik, dış politika, enerji, Rusya, jeopolitik ve Hindistan olarak ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda Orta Asya'yı konu alan çalışmaların bir bölümünün Çin'in Orta Asya politikalarına odaklandığı ve bu çalışmalarda enerji, güvenlik, bölgesel iş birlikleri gibi hususların ele alındığı söylenebilir. Yine Çin ile birlikte Taliban, Afganistan, Pakistan ve terör kelimelerinin birlikte kullanılmış olması araştırmacıların bölgesel güvenliği önceliklerine işaret etmektedir. Esasında Çin'in birçok anahtar kelimeyle bağlantısının bulunması mevzubahis ülkenin Orta Asya politikasının çok farklı açılardan incelendiğini göstermektedir.

Yeşil ile görselleştirilen ikinci kümede en sık tekrarlayan ifade ABD'dir. Bu durum Şekil 4 vasıtasıyla ortaya koyulmuştur.

Şekil 4: Anahtar Kelimelere İlişkin İkinci Küme

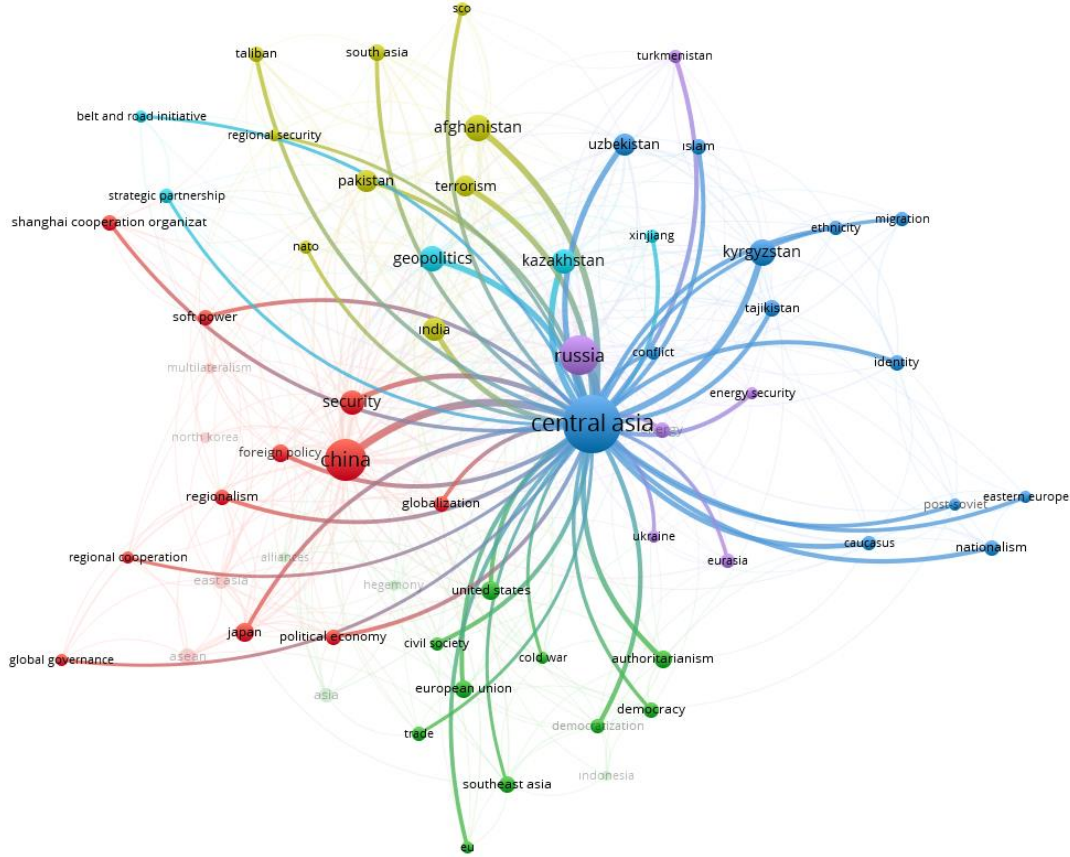

Kaynak: Web of Science adlı veri tabanından elde edilen bilgiler kapsamında çalışmanın yazarı tarafından Vosviewer programında oluşturulmuştur.

Şekil 4'te yer alan ikinci kümede en sık tekrarlanan kelimeler; ABD, ittifak, otoriterlik, sivil toplum, Soğuk Savaş, demokrasi, demokratikleşme, hegemonya ve ticaret olarak öne çıkmaktadır. Bu kümede yer alan kelimeler ABD'nin Orta Asya politikası hakkında bir fikir verecek mahiyettedir. ABD ile en fazla ilişkilendirilen kelimeler Orta Asya ve Çin'dir. Bu durum mevzubahis çalışmaların Çin noktainazarından ele alındığına işaret etmektedir. Ayrıca terör olayları ve enerji güvenliği araştırmacıların ele aldıkları diğer konular arasındadır.

İncelenen 1.082 makale içinde hâliyle en çok kullanılan Orta Asya kelimesinin diğer kelimelerle ilişkisi Şekil 5 vasıtasıyla çözümlenmeye tabi tutulmuştur.

Şekil 5: Anahtar Kelimelere İlişkin Üçüncü Küme

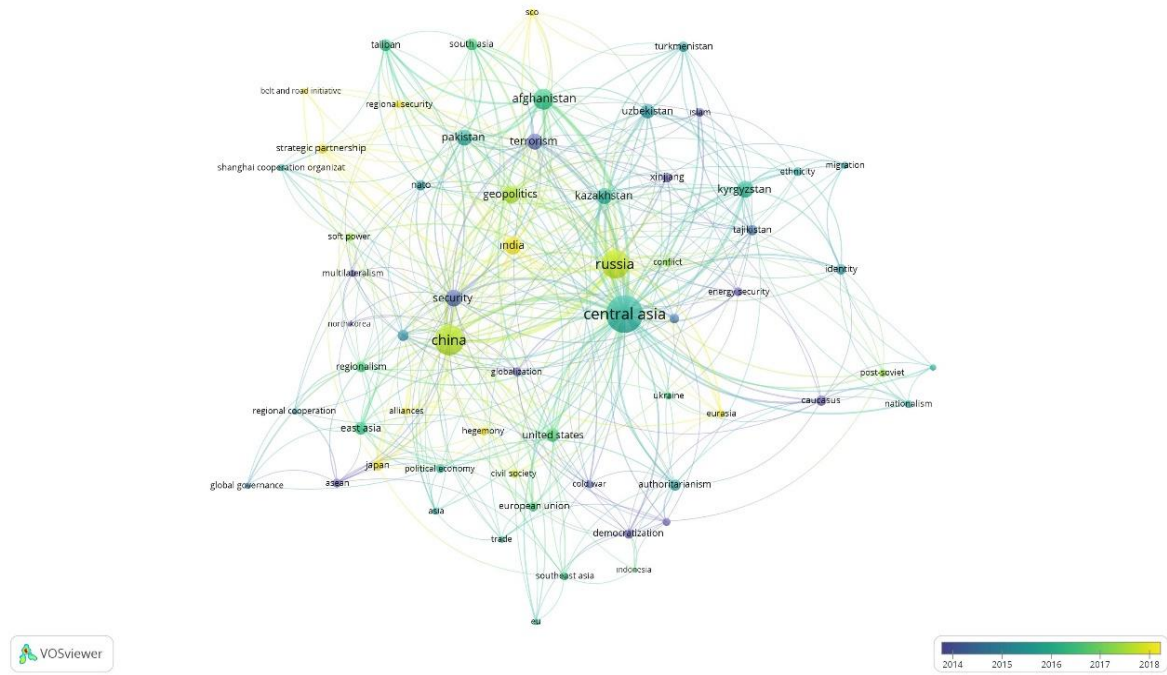

Kaynak: Web of Science adlı veri tabanından elde edilen bilgiler kapsamında çalışmanın yazarı tarafından Vosviewer programında oluşturulmuştur.

Şekil 5'te Orta Asya kelimesinin merkezde bulunduğu üçüncü kümede (mavi) daha ziyade Kafkasya, Doğu Avrupa, çatışma, etnik köken, kimlik, İslam ve milliyetçilik kavramlarına rastlanılmaktadır. Örneğin en fazla kullanılan kelime olan Orta Asya, Rusya ile 33, Çin ile 25, jeopolitik ile 12, terörizm ile 10 kez bir arada geçmiştir. Bu durum Orta Asya'nın farklı açılardan incelendiğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Kazakistan, Özbekistan ve Kırgızistan; Türkmenistan ve Tacikistan'a kıyasla Orta Asya çalışmalarında daha fazla ele alınan ülkelerdir. Araştırmacılar bir yandan Rusya, Çin, ABD ve AB gibi güçlerin Orta Asya politikalarını farklı açılardan ele alırlarken diğer yandan da stratejik ortaklıklar, ticari ilişkiler, çatışmalar, terör olayları ve enerji güvenliği gibi hususlara değinmişlerdir.

Şekil 6'da Afganistan'ın merkezde yer aldığı dördüncü küme çözümlenmeye tabi tutulmuştur.

Şekil 9: Anahtar Kelimelerin Yıllara Göre Değişimlerinin Ağ Haritası

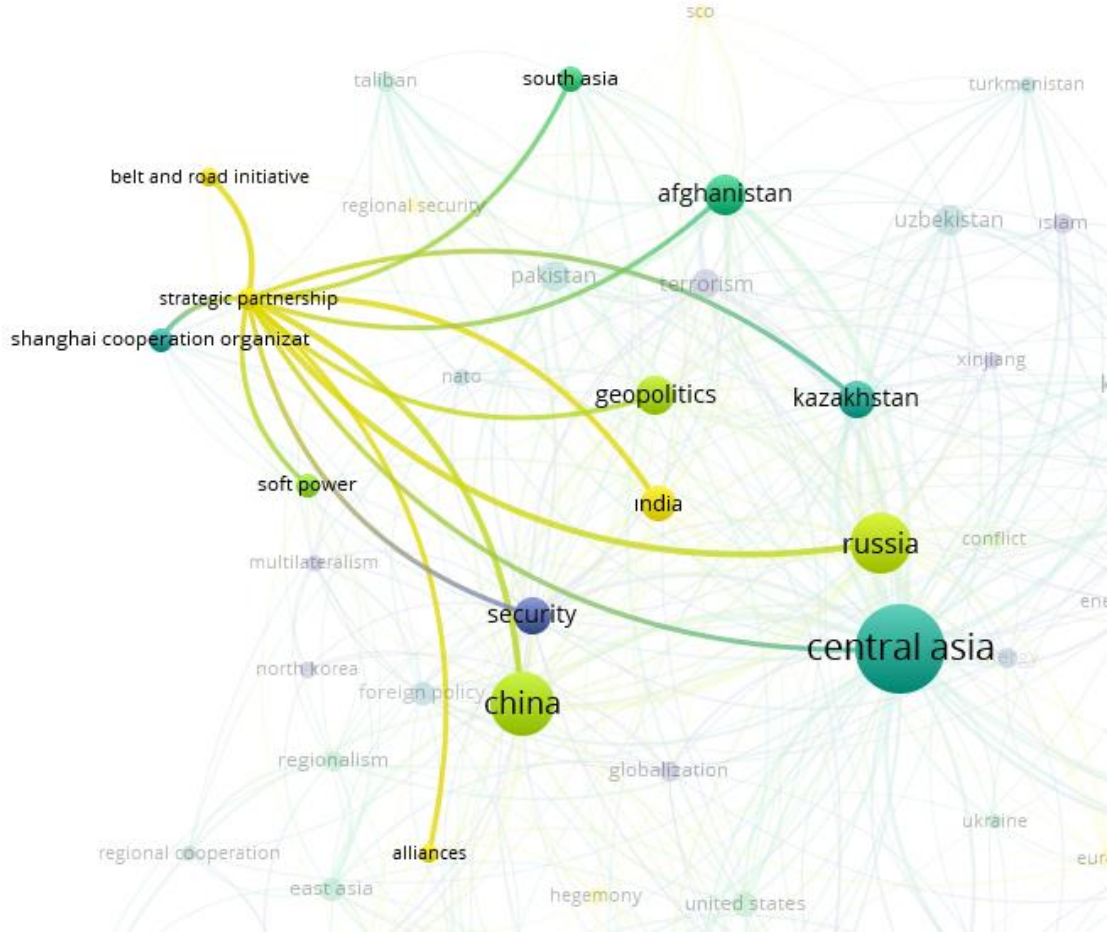

Kaynak: Web of Science adlı veri tabanından elde edilen bilgiler kapsamında çalışmanın yazarı tarafından Vosviewer programında oluşturulmuştur.

Yukarıda yer alan Şekil 9 vasıtasıyla anahtar kelimelerin yıllar içindeki değişimleri derli toplu bir şekilde ortaya koyulmuştur. Bu şekil yorumlanırken şu hususlara dikkat edilmelidir: Kelimelerin üzerinde yer alan renkler söz konusu kelimenin daha sık hangi yıllara tekabül ettiğine işaret etmektedir. Bu kapsamda 2014 ve öncesinde kullanılan anahtar kelimelerin mor ile görselleştirildiği söylenebilir. Diğer yandan 2018 yılından sonra yapılan çalışmalar sarı ile gösterilirken 2015, 2016 ve 2017 yıllarındakiler için ise yeşilin tonları tercih edilmiştir. Şeklin sağ alt köşesinde yer alan gösterge çubuğunda ise renk ve yıl ilişkisi gösterilmektedir.

Yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda Şekil 9 incelendiğinde 2014 yılından önce daha çok Soğuk Savaş, güvenlik, enerji güvenliği, terörizm, demokrasi ve küreselleşme gibi konuları inceleyen araştırmacıların, 2014-2017 döneminde ise bölgeselcilik, bölgesel iş birliği, politik ekonomi, ticaret, göç, milliyetçilik ve otoriterlik gibi konulara odaklandıkları dikkat çekmektedir. Ayrıca son anılan dönemde Orta Asya hakkında yapılan çalışmalarda Taliban, Afganistan ve Pakistan öne çıkan anahtar kelimeler olmuşlardır. 2017 yılından sonraki çalışmalarda ise Rusya, Çin, Hindistan ve Japonya'nın Orta Asya politikaları kapsamında daha ziyade Avrasya, sivil toplum, bölgesel güvenlik, stratejik ortaklık, kuşak-yol girişimi, ittifak, Şanghay İşbirliği Örgütü ve hegemonya gibi kavramlar işlenmiştir. Burada Çin, Rusya ve Hindistan'ın özellikle stratejik ortaklık kavramı ile ilişkilendirilmiş olması 2017'den sonra yapılan araştırmalarda bilhassa anılan devletlerin mevzubahis edildiklerini göstermektedir.

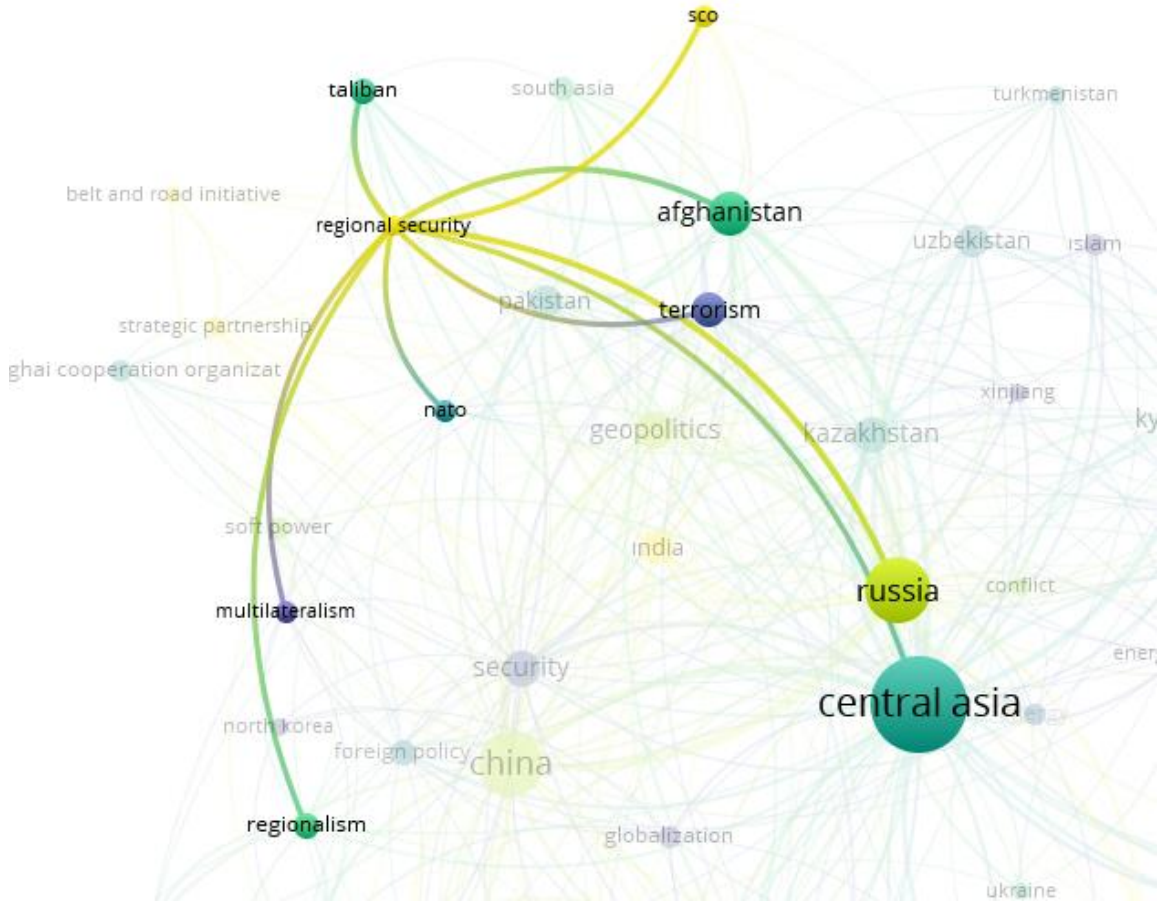
Şekil 10: Stratejik Ortaklık Kelimesinin Ağ Haritası

Kaynak: Web of Science adlı veri tabanından elde edilen bilgiler kapsamında çalışmanın yazarı tarafından Vosviewer programında oluşturulmuştur.

Şekil 10'da stratejik ortaklık kelimesi ile birlikte en çok kullanılan kelimelerin ağ haritası gösterilmektedir. Şanghay İşbirliği Örgütü, Çin, Rusya, Hindistan ve yumuşak güç kelimeleri stratejik ortaklık ile birlikte en fazla ilişkilendirilen kavramlardır. Bu bağlamda stratejik ortaklık kavramı ile en sık ilişkilendirilen ülkenin Kazakistan olduğu söylenebilir.

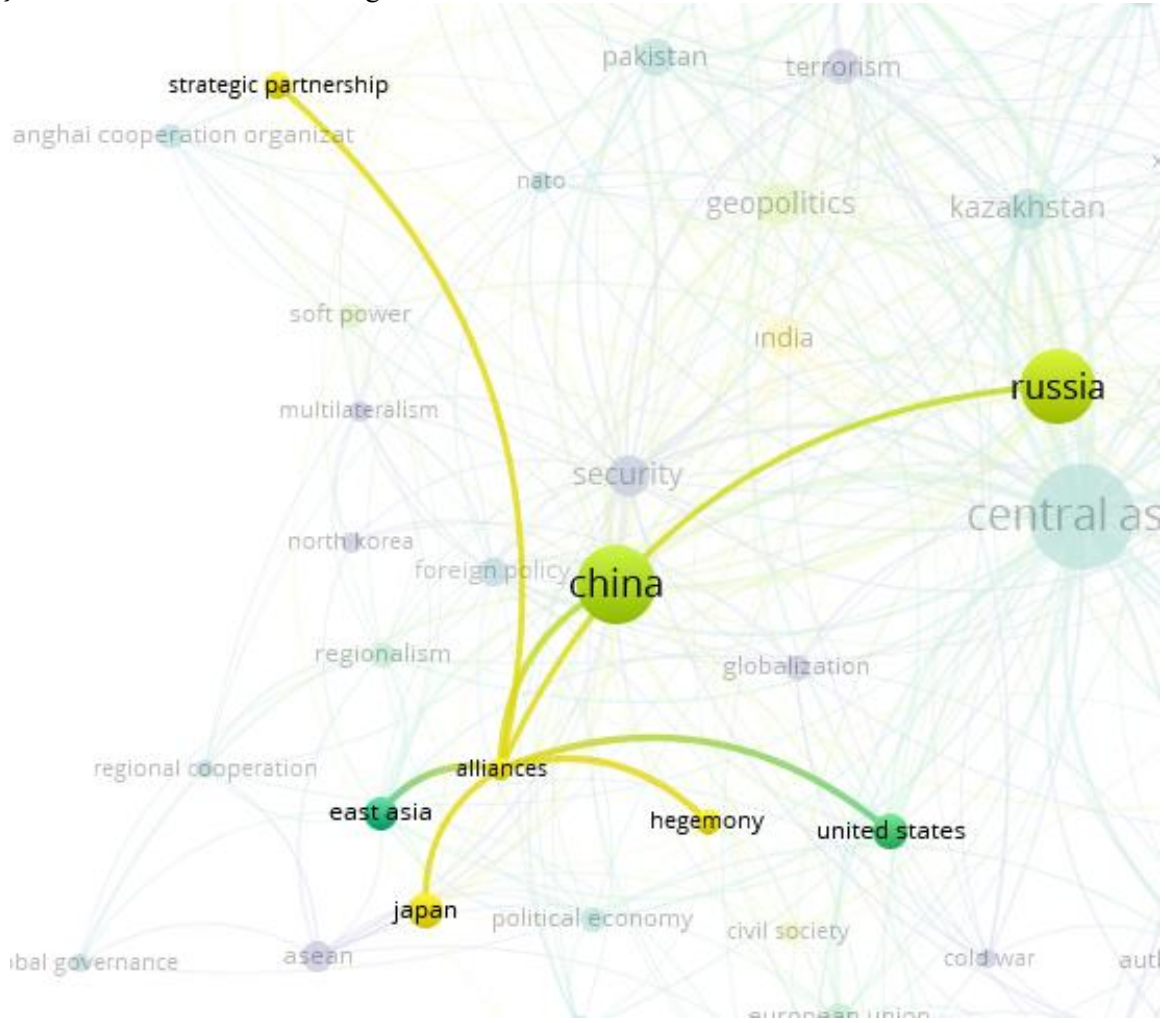
Şekil 11: Bölgesel Güvenlik Kelimesinin Ağ Haritası

Kaynak: Web of Science adlı veri tabanından elde edilen bilgiler kapsamında çalışmanın yazarı tarafından Vosviewer programında oluşturulmuştur.

Son dönemlerde yapılan çalışmalarda bölgesel güvenlik konusu Şanghay İşbirliği Örgütü ve Rusya ile irtibatlandırılmıştır. Şekil 11’de bölgesel güvenlik kelimesinin ağ haritası sunulmuştur. Bu ağ haritasına göre bölgesel güvenlik kavramı en fazla bölgeselcilik, çok taraflılık, NATO, Taliban, Afganistan, terörizm, Şanghay İşbirliği Örgütü, Afganistan ve Rusya kelimeleri ile birlikte anılmıştır. Bu kapsamda incelenen makalelerde Afganistan’daki Taliban yönetiminin ve terör olaylarının bölgesel güvenlik açısından barındırdığı tehditler gündeme getirildiği gibi bu minvalde ulusüstü örgütler ile geliştirilecek iş birliklerinin önemi de vurgulanmıştır.

Şekil 12: İttifak Kelimesinin Ağ Haritası

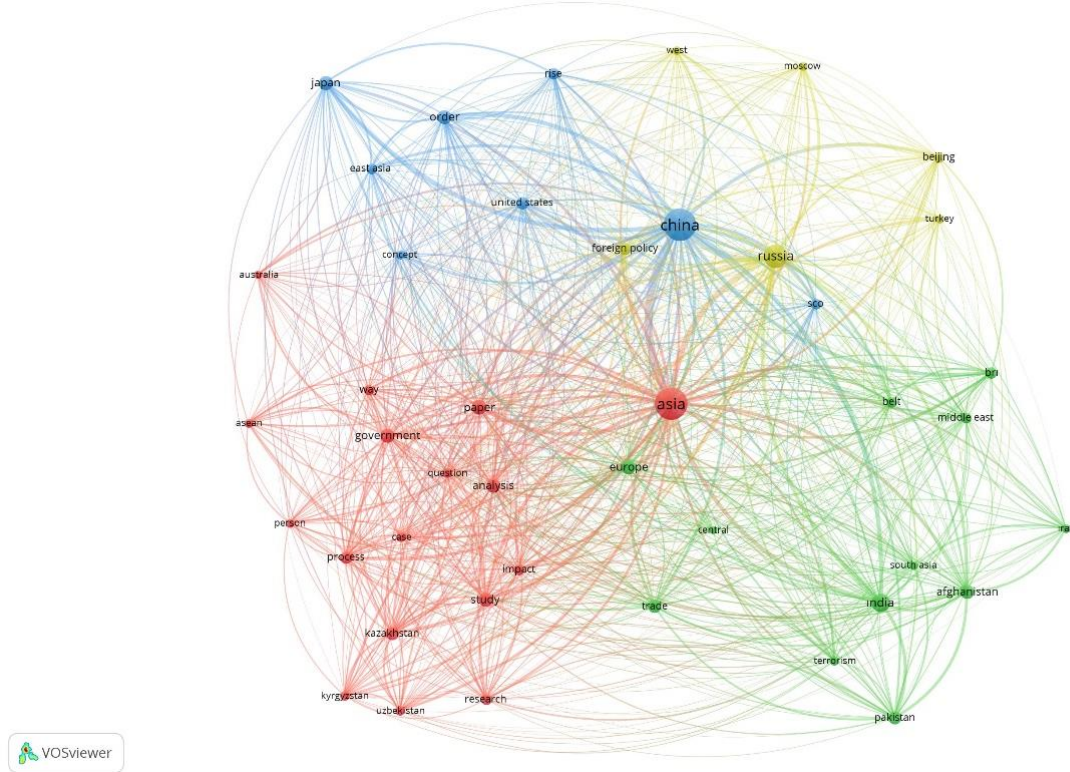
Kaynak: Web of Science adlı veri tabanından elde edilen bilgiler kapsamında çalışmanın yazarı tarafından Vosviewer programında oluşturulmuştur.

Şekil 12 yardımıyla ittifak kelimesinin ağ haritası gözler önüne serilmiştir. İttifak kelimesinin anahtar kelime olarak kullanıldığı makalelerde bu kavramın daha ziyade Japonya, stratejik ortaklık ve hegemonya sözcükleri ile birlikte kullanıldığı dikkat çekmektedir. Ayrıca söz konusu kavramla ilişkilendirilen diğer kelimeler arasında ise Çin, Rusya ve ABD gibi aktörler bulunmaktadır.

Makalelerin Özetlerinin Bibliyometrik Analizi

Bu makale kapsamında yukarıda ele alınan anahtar kelimeler dışında Orta Asya konusunda yayımlanmış çalışmaların özetleri de mercek altına alınmıştır. Analize bu çalışmada incelenen 1.082 makalenin özetlerinde yer alan ve en az 50 kere birlikte tekrarlanan kelimeler dahil edilmiştir. Orta Asya hakkındaki çalışmaların özetlerinde yer alan kelimelerin ağ haritası Şekil 13 vasıtasıyla gözler önüne serilmiştir.

Şekil 13: Makalelerin Özetlerinin Ağ Haritası

Kaynak: Web of Science adlı veri tabanından elde edilen bilgiler kapsamında çalışmanın yazarı tarafından Vosviewer programında oluşturulmuştur.

Şekil 13'e bakıldığında Orta Asya konulu makalelerin özetlerinin dört kümede toplandığı görülmektedir. Burada ortaya çıkan kümeler anahtar kelimelere ilişkin yapılan analizlerle benzer sonuçlar içerdiğinden ayrı ağ haritaları hâlinde görselleştirilmeyerek sadece tek bir şekilde bir araya getirilerek yorumlanmıştır. Bu kapsamda Asya kelimesini temsil eden ve en sık tekrarlanan birinci kırmızı kümede özellikle Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan vurgulanmaktadır. Tıpkı anahtar kelimelere ilişkin yapılan analiz sonuçlarının gösterdiği gibi Asya kelimesi ile en sık ilişkilendirilen kavramlar Çin ve Rusya olarak öne çıkmaktadır. İkinci yani yeşil kümenin merkezinde Hindistan yer alırken bununla ilişkilendirilen kavramlar ise Afganistan, Avrupa, Orta Doğu, Pakistan, İran, Güney Asya, terörizm ve ticarettir. Hindistan kelimesinin ise en sık irtibatlandırıldığı kavramların Rusya, Çin, Pakistan ve Afganistan oldukları görülmektedir. Çin'in merkezde yer aldığı mavi kümedeki diğer kelimeler ise Doğu Asya, Japonya, ABD ve Şanghay İşbirliği Örgütü'dür. Bu kapsamda Çin'in bölgede yükselen bir güç olarak değerlendirildiği ve bölgede etkili olmaya çalışan diğer aktörlerin de bu ülke ile ilişkilendirilerek ele alındığı söylenebilir. Son olarak Rusya'nın merkezde yer aldığı dördüncü sarı kümede bu ülke ile ilişkilendirilen kavramlar ise Pekin, Moskova, Türkiye ve dış politikadır. Makalelerin özetlerinde Rusya'nın en çok Çin ile birlikte kullanıldığı görülmektedir ki bu durum Rusların Orta Asya politikasında Çinlilerin önemli bir etken olduklarını göstermektedir.

Sonuç

Bu makalede siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler disiplinlerinde yazılan ve Web of Science'ta endekslenmiş olan Orta Asya hakkındaki çalışmaların bibliyometrik analizi yapılmıştır. Bu minvalde söz konusu makaleler arasındaki ilişkiler; yazar, ülke, anahtar

kelime ve özet hususları dikkate alınarak çözümlenmiştir. Diğer yandan bu çalışmada performans analizi ve bilim haritası yöntemlerinden yararlanılmıştır. Bu minvalde ilk anılan yöntem marifetiyle elde edilen sonuçlardan birisi 1990'dan sonra Orta Asya üzerine yayımlanmış makale sayısındaki artıştır. Diğer bir ifadeyle Orta Asya Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarının ardından bölgeye yönelik rağbetin akademik anlamda yükselişe geçtiği söylenebilir. İkinci sonuç ise Orta Asya hakkında çalışma yapan yazarların ezici çoğunluğunun ABD'de ikamet ettikleridir. Buna karşılık Türkiye menşeli yayın sayısı ise sadece 16 olarak kayıtlara geçmiştir.

Diğer yandan bilim haritası yöntemiyle ise 1.082 makalenin özetleri ve anahtar kelimeleri değerlendirilmiştir. Söz konusu makalelerin anahtar kelimelerinde Orta Asya kelimesi Rusya ile 33 kez ilişkilendirilirken, ikinci ülke ise 25 kez tekrar sıklığı ile Çin olmuştur. Bunu ise sırasıyla jeopolitik (12 kez) ve terörizm (10 kez) kavramları takip etmiştir. 2017 yılından sonra yapılan çalışmalarda ise Orta Asya politikaları incelenen ülkeler olan Rusya, Çin, Hindistan ve Japonya; Avrasya, sivil toplum, bölgesel güvenlik, stratejik ortaklık, kuşak-yol girişimi, ittifak, Şanghay İşbirliği Örgütü ve hegemonya kavramları ile ilişkilendirilerek ele alınmıştır. Özetlerde de benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu kapsamda Orta Asya'yı konu alan çalışmalarda bölgede etkili olmaya çalışan dış güçlerin dikkate alındıkları, bölgesel güvenliğe sıkça vurgu yaptıkları ve ulusüstü örgütlerin faaliyetlerine yer verdikleri söylenebilir.

KAYNAKÇA

Atsız, Ozan, Öğretmenoğlu, Mert ve Akova, Orhan, “ A Bibliometric Analysis of Length of Stay Studies in Tourism”, *European Journal of Tourism Research*, Vol. 31, 2022, ss. 1-20.

Çelik, Fatih ve Güllü, Kenan, “Dergipark’ta Yayımlanan Türk Dünyası İçerikli Makalelerin Bibliyometrik Analizi”, *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 12, Sayı Özel Sayı, 2023, ss. 128-140.

Demir, Hüseyin ve Erigüç, Gülsün, “Bibliyometrik Bir Analiz İle Yönetim Düşünce Sisteminin İncelenmesi”, *İş ve İnsan Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, 2018, ss. 91-114.

Usta Kara, Işıl, “Bibliometric Analysis of Dark Side of Leadership Literature”, *Journal of Current Debates in Social Sciences*, Vol. 5, Special Issue-1, 2022, ss. 69-84.

Wang, Lixian; Chen, Xi; Bao, Anming; Zhang, Xiaoyun; Wu, Miaou; Hao, Yun ve He, Jingjing, “A Bibliometric Analysis of Research on Central Asia During 1990-2014”, *Scientometrics*, Vol. 105, 2015, ss. 1223-1237.

Wang, Yanwen; Hong, Song; Wang, Yifei, Gong, Xi; He, Chao; Lu, Zhendong ve Zhan, Benjamin, “What is the Difference in Global Research on Central Asia before and after the Collapse of the USSR: A Bibliometric Analysis”, *Scientometrics*, Vol. 119, 2019, ss. 909-930.

Xenarios, Stefanos; Assubayeva, Aliya; Xie, Lei; Sehring, Jenniver; Amirkhanov, Daulet; Sultanov, Alisher ve Fazli, Siamac, “A Bibliometric Review of the Water Security Concept in Central Asia”, *Environmental Research*, Vol. 16, 2021, ss. 1-14.

Zupic, Ivan ve Cater, Tomaz, “Bibliometric Methods in Management and Organization”, *Organizational Research Methods*, Vol. 18, Iss. 3, 2015, ss. 429-472.